

ชุดโครงการ
การพัฒนาระบบสวัสดิการ
สำหรับคนจนและคนก้อยโอกาสในสังคมไทย

รายงานวิจัยกรณีศึกษา
กลุ่มผู้ประกอบอาชีพอิสระรายย่อย

คุณภาพชีวิตของผู้ประกอบอาชีพสวนล่อดิบ
ในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ธีรวัศ สครแก้ว

หัวหน้าโครงการ

ดร.ประเสริฐ

นักวิจัยหลัก

วิทยากร เขียงกุล

ภายใต้การสนับสนุนของ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยย่อยฉบับสมบูรณ์

คุณภาพชีวิตของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ
ในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัย

ธีรวัต ลครแก้ว

สำนักงานกองอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย

ธันวาคม 2546

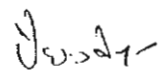

คำนำจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เห็นความสำคัญของปัญหาและแนวทางในการบรรเทาปัญหาของคนจนและคนด้อยโอกาสและการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม จึงได้สนับสนุน “โครงการการพัฒนาแบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย” ประกอบด้วยการวิจัยสถานภาพของคนจนและคนด้อยโอกาส 5 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแรงงาน กลุ่มอาชีพอิสระ กลุ่มคนนอกวัยทำงาน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส/กลุ่มเสี่ยงและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ซึ่งได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ 10,000 ราย และข้อมูลเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษาจำนวน 110 กรณี และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

ผลงานทั้งหมดที่ได้จากชุดโครงการการพัฒนาแบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนจน ให้เห็นภาพที่เคลื่อนไหวของสภาพความเป็นอยู่ ความด้อยโอกาส ไร้ที่พึ่ง การเชื่อมโยงให้เห็นบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างคนจนคนด้อยโอกาสกับชุมชน (มิติสังคม) ระบบการทำมาหากิน (มิติเศรษฐกิจ) และมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง (มิติการเมือง) การให้ภาพเชิงประวัติศาสตร์ ที่ย้อนให้เห็นว่าเดิมวิถีชีวิตของเขาเป็นอย่างไร และต่อมาเกิดอะไรขึ้นที่เป็นจุดหักเหที่ทำให้วิถีชีวิตของเขาตลอดจนบริบทของเขาเปลี่ยนแปลงไป การวิเคราะห์ว่าผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์นั้นๆ (เช่น การสร้างเขื่อน การตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรม การตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ ฯลฯ) เกิดผลอย่างไรต่อวิถีการทำมาหากิน ความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม อำนาจต่อรอง คุณภาพชีวิตโดยรวม เพื่อชี้ให้เห็นการปรับตัวในมิติต่างๆ (เช่น การอพยพ การเปลี่ยนอาชีพ ฯลฯ) เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นจุดหักเหแล้ว ทำไมคนบางกลุ่มปรับตัวและหลุดพ้นจากภาวะยากจนด้อยโอกาสได้ แต่ทำไมคนบางกลุ่มก้าวไม่พ้น ปัญหาของคนจนคนด้อยโอกาสทั้ง 5 กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร โครงการนี้ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับระบบสวัสดิการที่เหมาะสม สวัสดิการที่คนจนต้องการ กลไกที่สามารถเข้าถึงปัญหาของกลุ่มคนเป้าหมายได้ ทั้งองค์กรชุมชน ครอบครัว องค์กรรัฐ ฯลฯ ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาความยากจนของสังคมไทย

สกว. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานของชุดโครงการวิจัยนี้ จะทำให้แนวคิด มุมมองอีกด้านหนึ่งในการจัดสวัสดิการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่มองความเชื่อมโยงระหว่างมิติทางเศรษฐกิจกับมิติทางสังคม ซึ่งเป็นการเสริมเติมองค์ความรู้ในเรื่องความยากจนของประเทศไทย สกว. จึงหวังว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจะสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการ เพื่อกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างรอบคอบรอบด้านต่อไป

(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะวดี บุญหลง)

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำของหัวหน้าโครงการ

โครงการการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้แบ่งรายงานออกเป็นสามระดับ ในระดับพื้นที่มีงานกรณีศึกษาต่างๆ 110 กรณี ในระดับภาพรวมของคนจนแต่ละกลุ่มมีรายงานหลัก 5 รายงาน และในระดับภาพรวมทั้งประเทศมีรายงานสรุปทสังเคราะห์อีก 1 ฉบับ

ถ้าเปรียบรายงานฉบับสรุปสังเคราะห์ภาพรวมเสมือนป่าใหญ่ รายงานหลัก 5 รายงานก็เปรียบเสมือนส่วนของป่าหรือเขตของป่า 5 เขต ส่วนรายงานกรณีศึกษาก็เปรียบเสมือนไม้แต่ละพันธุ์หรือแต่ละต้น

งานกรณีศึกษาจึงแสดงให้เห็นภาพชีวิตจริงของคนจนในแต่ละประเภท ที่สะท้อนออกมาผ่านสายตาผ่านการสังเกตการณ์ ผ่านการมีส่วนร่วม ของนักวิจัยกรณีศึกษา

งานกรณีศึกษาปรากฏให้เห็นสีสันและความเป็นจริงของรูปธรรมของชีวิตคนจนที่มีความหลากหลายและซับซ้อน แต่ละเรื่องแต่ละกรณีเปรียบประดุจแต่ละฉากแต่ละตอนของละครชีวิต ละครชีวิตที่เขียนบทด้วยกลไกและโครงสร้างทางสังคมทุนนิยม สร้างให้คนจนเล่นบทที่น่ารังเกียจของสังคมทุนนิยม

ปราชญ์ของทุนนิยมจึงมีคำกล่าวว่า "คนจนมักจะตกเป็นเหยื่อของคนจนเสมอ" ใช่สิ! ถ้าคนจนจะมองหาเหยื่อ ก็มีแต่คนจนด้วยกันเท่านั้นที่จะเป็นเหยื่อได้ ส่วนคนรวยนั้น ล้วนมีเงิน มีอำนาจ มีความสามารถ มีอาวุธและบริวาร ที่จะป้องกันตนเอง ยากที่จะตกเป็นเหยื่อของคนจน แต่ถ้าพิจารณาให้ไกลไปกว่าคำกล่าวนี้อาตัม สมิธ นักปรัชญาเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมก็กล่าวว่า คนในสังคมทุนนิยมจะรวยจะจนก็ขึ้นอยู่กับปริมาณแรงงานที่เขาควบคุมได้หรือซื้อหามาได้ เพราะฉะนั้น คนจนผู้ขายแรงงานก็คือเหยื่อของระบบที่คนรวยนำไปใช้สร้างความร่ำรวยให้ตนเอง ดังนั้น คนจนจึงตกเป็นเหยื่อของคนรวยมากกว่าตกเป็นเหยื่อของคนจนด้วยกัน

กรณีศึกษาต่างๆได้สะท้อนให้เห็นว่า คนจนกลุ่มใดที่ยากจน ด้วยสาเหตุของท่าทีต่อชีวิต สาเหตุจากการขาดปัจจัยการผลิต หรือสาเหตุจากความสัมพันธ์ที่เลื่อมล้ำ ภายใต้โครงสร้างของทุนนิยม

ในสังคมทุนนิยมที่คนชนชั้นบนกุมอำนาจรัฐอย่างเหนียวแน่น ยังไม่เคยเห็นกรณีประเทศใดที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่ในประเทศทุนนิยมที่อำนาจรัฐถูกจัดสรรปันส่วนให้คนชั้นกลางและคนชั้นล่างมีส่วนในอำนาจรัฐ ประเทศนั้นก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำลงได้อย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาความยากจนจึงไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงเรื่องรายได้ แต่มันมีปริมณฑลกว้างไกลไปถึง สิทธิและโอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วย ประวัติศาสตร์สังคมจากทุกประเทศยืนยันในสังขรณ์ว่า คนจนไม่เคยลดความยากจนลงได้โดยปราศจากการต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้กับตัวเองและต่อสู้กับกลุ่มคนและชนชั้นที่ได้เปรียบและเอารัดเอาเปรียบ

ตำนานการต่อสู้ดิ้นรนของคนจนไทยมีประวัติมายาวนาน หลายยุคหลายสมัย และเพื่ออนาคตที่ดีกว่า คนจนทั้งหลายมีแต่จะต้องต่อสู้ต่อไป เพื่อความเป็นไทและปากท้องของคนจนเอง

ในฐานะหัวหน้าโครงการ ผมขอขอบคุณนักวิจัยรุ่นใหม่ที่เป็นนักวิจัยกรณีศึกษาทุกท่าน ท่านทุกคนได้ปฏิบัติภารกิจเรื่องคนจนอย่างดียิ่ง ท่านคือผู้ถือโคมฉายที่ส่องให้เห็นคนจนในหีบในซอก ที่ก่อนหน้านี้ใครๆมักจะมองไม่เห็น ขอให้ทุกท่านจงเป็นมิตรที่ดีของคนจนและปรารถนาดีต่อคนจนตลอดไป

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ
หัวหน้าโครงการ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจำนวนผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ สภาพชีวิต สภาพปัญหา และรูปแบบ แนวทาง โอกาส ช่องทาง ในการช่วยเหลือ ทั้งจากกลุ่มสามล้อถีบ ภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยการเก็บข้อมูลสถิติจากทางราชการ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และการสอบถามข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ในบริเวณคิวรถสามล้อถีบในคิด และการจัดประชุมกลุ่ม ได้ผลการวิจัยดังนี้

ก่อนวิกฤติเศรษฐกิจ อาชีพถีบสามล้อในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ดี เป็นที่ยอมรับและรู้จักคุ้นเคยของสังคม ถือว่าเป็นการให้บริการความสะดวกกับท้องถิ่นในระดับหนึ่ง อีกทั้งเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ดีกับผู้มาเยือน และเป็นอาชีพที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่อย่างผสมกลมกลืน พึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างสมดุล โดยเฉพาะย่านชุมชนหนาแน่นหน้าตลาดสดอำเภอแม่สาย การเดินทางไปมาของพ่อค้าแม่ค้า คนติดต่อราชการ ทำธุระ ซื้อข้าวของ นิยมอาศัยการคมนาคมระยะสั้นด้วยสามล้อถีบ แต่ปัจจุบันกลุ่มสามล้อถีบมีบทบาทการบริการทางสังคมลดลง เหลืออยู่เพียงไม่กี่คัน เพราะมีบริการรถจักรยานยนต์รับจ้าง รถตุ๊กตุ๊ก เข้ามาทดแทน ตามกระแสทุนนิยม ทำให้ผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบมีรายได้ลดลง คุณภาพชีวิตด้อยลง ความเป็นอยู่ลำบากมากขึ้น บางคนติดยาเสพติด ไม่มีทางออก หลายคนรู้สึกด้อยที่สังคมมีความต้องการน้อย นอกจากนั้น ยังส่งผลให้สังคมที่ร้อยโยงด้วยวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นเริ่มขาดหายไป

ตัวแปรที่มีส่วนทำให้คนถีบสามล้อต้องประสบกับปัญหา คือ การไม่รู้สิทธิของตนเอง ขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และขาดความเชื่อมโยงกับแหล่งทุน เช่น กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารคนจน (ธนาคารออมสิน) ฯลฯ รวมทั้งสวัสดิการอื่นๆของรัฐ เช่น การรักษาโรค 30 บาท จนนำไปสู่ปัญหาความทุกข์ยากจากความจนทางสังคมคือ ขาดความรัก การเอาใจใส่ ครอบครัวแตกแยก ความจนทางโอกาสคือ การรับรู้ข่าวสาร สวัสดิการระบบสาธารณสุข และความจนทางจิตวิญญาณคือ ขาดความหวัง ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางชีวิต มองไม่เห็นอนาคตของตัวเอง และที่สำคัญคือ คนถีบสามล้อขาดความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม

แนวทางในการแก้ปัญหาสำหรับกลุ่มอาชีพถีบสามล้อ ภายใต้นโยบายของรัฐที่ประกาศไว้ว่าต้องการแก้ปัญหารากหญ้า นอกจากการทำความเข้าใจถึงสภาพชีวิตและปัญหาที่คนกลุ่มอาชีพนี้ต้องประสบแล้ว ภาครัฐต้องจริงจังใจในให้บริการสวัสดิการต่างๆ โดยต้องปรับให้คนกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้ เช่น สามารถใช้บริการรักษาโรค 30 บาทได้ทุกแห่ง และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารนี้ให้คนกลุ่มอาชีพนี้ได้รับรู้ที่สำคัญ รัฐต้องช่วยกระตุ้นให้เกิดรายได้ในระบบเศรษฐกิจรากหญ้าด้วย ขณะเดียวกัน กลุ่มสามล้อถีบเองก็ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมตัวกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม

สารบัญ

คำนำสกว.

คำนำหัวหน้าโครงการ

บทคัดย่อ

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมา (สภาพทั่วไป)	1
1.2 ปรัชญาการณที่นำไปสู่การศึกษา	1
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	2
1.4 ขอบเขตการศึกษา	3
1.5 วิธีการศึกษา	4
1.6 นำนินยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง	4
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากกรณีศึกษา	4

บทที่ 2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6

บทที่ 3 ผลการศึกษา

3.1 สภาพชีวิตและการดำรงชีวิต	7
3.2 สาเหตุแห่งปัญหา	9
3.3 การวิเคราะห์กลุ่มสามล้อถีบ	15

บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการศึกษา	16
4.2 ข้อเสนอแนะ	18

ภาคผนวก

21

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา (สภาพทั่วไป)

การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศระยะ 30 กว่าปีที่ผ่านมา โดยระบบการพัฒนาของทุนนิยม ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในอาชีพ วิธีการดำรงชีวิต วิธีการประกอบการ ประเพณี วัฒนธรรมที่ดำรง ความมีน้ำใจ เกื้อกูลกัน เริ่มถูกทดแทนด้วยการแสวงหาเงินตรา การบริโภค จับจ่ายใช้สอยเพิ่มมากขึ้นจากการบริโภคที่มากขึ้น มากขึ้น ทศนคติก็เริ่มแปรเปลี่ยนไปตามระบบทุนนิยม คนเริ่มดิ้นรนแสวงหาเงิน เพื่อซื้อสินค้า มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ แสวงหาช่องทางที่มีรายได้มากขึ้น มีการอพยพครอบครัว ประชากร เข้าสู่เมืองใหญ่ที่มีรายได้สูงกว่า ดันรนหาวิธีการ ต่าง ๆ หาเงินเพื่อมาเลี้ยงชีพ ระบบเศรษฐกิจแบบประเทศอุตสาหกรรม ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมา วิถีชีวิต อาชีพบางอาชีพ ค่อย ๆ เปลี่ยนไป ความเป็นอยู่แออัด มีรายได้ลดลง คุณภาพชีวิตต่ำกว่าคนอื่น รายได้ค่าจ้างได้รับมาน้อย ความเป็นอยู่ที่พักอาศัย ราคาต่ำพักแบบง่าย ๆ การช่วยเหลือเพื่อเผื่อแผ่กันในสังคมแบบดั้งเดิม ความรู้สึกมั่นคง ความเชื่อมั่นเริ่มหายไป ความเป็นอยู่แบบตัวใครตัวมัน ความยากลำบาก มีความเสี่ยง หันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เปลี่ยนอาชีพ เพราะมีรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ทำให้ตัวเขาในกลุ่มคนเหล่านี้กำลังค่อย ๆ หายไป หายไปจากสังคมที่เคยเห็น หายไปจากชุมชน สุดท้ายก็จะเลือนหายไปและถูกลืมไปในที่สุด ตรงข้ามกับการพัฒนาประเทศที่ดูเหมือนมั่นคง มีความเติบโตทางเศรษฐกิจมีอุตสาหกรรมสมัยใหม่ มีการศึกษา มีวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมีการบริหารจัดการที่ดี กลุ่มสามล้อถีบคือกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระรายย่อย ขั้วรถรับจ้างเป็นส่วนหนึ่งของการบริการ เป็นคนจนในสาขาอาชีพการบริการ คือคนกลุ่มนั้น.

1.2 ปรากฏการณ์ที่นำไปสู่การศึกษา.

แม่สายเมื่อ 60 ปีที่แล้ว เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ติดชายแดนไทยพม่าที่ท่าขี้เหล็กเงียบสงบไม่พลุกพล่านเช่นปัจจุบัน แต่เดิมบริเวณแม่สาย เป็นหมู่บ้านเวียงพานคำเขตปกครองของตำบลแม่สาย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอแม่สายขึ้นกับอำเภอแม่จันในปี 2481 ต่อมาในวันที่ 1 พฤษภาคม 2493 ได้ยกฐานะเป็นอำเภอแม่สาย เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2499 ได้ยกฐานะเป็นสุขาภิบาลตามประกาศกระทรวงมหาดไทย และต่อมาได้เปลี่ยนแปลงฐานะจากสุขาภิบาลเป็นเป็นเทศบาลตำบลปี 2542 ตามพระราชบัญญัติ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 9ก ลงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 สิ่งหนึ่งที่ได้บริการกับสังคมเล็ก ๆ นี้ ควบคู่กับการพัฒนาบ้านนี้กับชุมชนนี้ตั้งแต่แรก ๆ คือ สามล้อถีบ

ก่อนวิกฤติเศรษฐกิจ ย่านชุมชนหนาแน่นหน้าตลาดสดอำเภอแม่สาย อยู่ในเขตสุขาภิบาลอำเภอแม่สายนั้น การเดินทางไปมาของพ่อค้า แม่ค้า คนติดต่อราชการ ทำธุระ ซื้อข้าวของ ในเขตท้องที่นี้ได้อาศัยการคมนาคม ระยะสั้นด้วยสามล้อถีบ มีจำนวนราว 560 คัน ซึ่งมีคิวรับส่งหลัก ๆ อยู่ บริเวณหน้าตลาดสดบุญยืน (รับส่งแม่ค้า คนจ่ายตลาด นักท่องเที่ยวที่โดยสารมากับรถประจำทาง), บริเวณหัวสะพาน (สะพานข้ามไทย-พม่า บริการนักท่องเที่ยว คนพม่าที่มาซื้อสินค้าจากไทย), บริเวณปากทางเข้าประปาแม่สาย (บริการชนกลุ่มน้อย, จากภูเขา, ที่ข้ามมาจากประเทศพม่า อีกช่องทางหนึ่ง) , บริเวณหน้าตลาดใหม่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอแม่สาย (บริการกับผู้ที่มาติดต่อราชการ และหน้าตลาดใหม่)

ชีวิตของคนถีบสามล้อ มีรายได้ที่ดี เป็นหลักของคนในครอบครัว เป็นที่รู้จักและยอมรับคุ้นเคยของสังคม เป็นส่วนหนึ่งที่บริการความสะดวกกับท้องถิ่นมีความจำเป็นระดับหนึ่ง อีกทั้งเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ดีกับผู้มาเยือนอำเภอเล็ก ๆ แห่งนี้ สอดคล้อง กับวัฒนธรรม ประเพณี การพัฒนาเมืองนี้มาโดยตลอด

ระยะเวลา ปี 2528-2542 จำนวนสามล้อถีบได้ลดจำนวนลงจาก 560 คัน เหลืออยู่เพียง 12 คัน คิวหรือจุดรับบริการลดลงจนเหลือ 2 คิว คุณภาพชีวิตด้อยลง ความเป็นอยู่ไม่ดีขึ้น รายได้ลดลงเมื่อเทียบกับในอดีต บางคนติดยาเสพติด มีความรู้สึกด้อยที่สังคมมีความต้องการน้อย ขาดข้อมูลข่าวสาร ระบบสวัสดิการของรัฐ การบริการถูกทดแทน มอเตอร์ไซด์รับจ้าง สามล้อเครื่อง ที่ทวีจำนวนมากขึ้นทั้งความจำเป็นที่ต้องเดินทางติดต่อกันภายในอำเภอ ทั้งภาวะเศรษฐกิจ การตกงาน ทำให้หันมาทำอาชีพมอเตอร์ไซด์รับจ้างมากขึ้น

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1 ศึกษาจำนวนผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ สถานภาพชีวิต ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การคงอยู่ของสภาพชีวิต ครอบครัว อันได้รับผลกระทบด้านต่าง ๆ เช่น

- 1) ภาวะด้านร่างกาย รายได้ ความเป็นอยู่
- 2) ภาวะด้านจิตใจ มีความคาดหวังกับอนาคตอย่างไร
- 3) ภาวะด้านสังคม ความเป็นอยู่ สถานะทางสังคม มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นหรือไม่ มีความยากลำบากเช่นไร
- 4) มีความสัมพันธ์กับกลไกของรัฐในชุมชน ในท้องถิ่น เช่นไร
- 5) คุณภาพชีวิตของผู้ประกอบการอาชีพ สามล้อถีบในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย จะได้อะไรจากการวิจัยนี้ ที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเขาเอง ต่อชุมชน ต่อท้องถิ่น ในทางที่สร้างสรรค์
- 6) สภาพที่เป็นปัญหา กระบวนการของปัญหา และการพัฒนาของปัญหา

@ วิถีชีวิต

@ การดำรงชีพ

@ ปัญหาทางเศรษฐกิจและทางสังคม

@ วิธีการต่อสู้เพื่อให้ดำรงอยู่

2. เพื่อศึกษารูปแบบในการแก้ไขปัญหา ด้วยการช่วยเหลือกันเองของกลุ่มสามล้อถีบในชุมชน รวมถึงรูปแบบการช่วยเหลือของภาคเอกชนและองค์กรต่าง ๆ ให้กลุ่มอาชีพนี้ ได้มีการรวมกลุ่ม, มีส่วนรวม, มีเครือข่าย และแลกเปลี่ยนทัศนะ ประสบการณ์ เพื่อหาแนวทางสอดคล้องกับวิถีของสังคม ทั้งการเพิ่มขึ้นของรายได้...มีทางเลือกมากขึ้น

3 เพื่อศึกษาปัญหา รูป แบบ หาแนวทาง โอกาส ช่องทาง รูปแบบ ช่วยเหลือแก่กลุ่มสามล้อถีบให้เกิดประสิทธิผล เข้าถึงระบบบริการของรัฐ องค์กรเอกชน ตามความต้องการของกลุ่มอย่างแท้จริงเพื่อดำรงอยู่ต่อไป

4. เพื่อนำข้อมูลไปใช้ ในการวางแผนและบริการให้ความช่วยเหลือกับกลุ่มอาชีพนี้ต่อไป ทั้งภาคเอกชน, องค์กรพัฒนาเอกชน หรือหน่วยงานของรัฐ

1.4 ขอบเขตการศึกษา

กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มสามล้อถีบแม่สายซึ่งยังดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพนี้เป็นเวลานาน บางคนนานกว่า 50 ปี ยังคงเป็นกลุ่มสุดท้ายที่ยัง คงเหลืออยู่ 12 คัน จากเดิมมีอยู่ราว 550-650 คัน ในปี พ.ศ.2521-2530

พื้นที่การศึกษา บ้านเหมืองแดง หมู่ 2 ,บ้านไม้ลงขุน หมู่ 7,บ้านเวียงพานคำ หมู่ 3, บ้านแม่สายหมู่ 1, ในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายบริเวณหน้าตลาดสดบุญยืน , บริเวณคิวน้ำประปา อำเภอแม่สาย บริเวณหัวสะพานไปท่าขี้เหล็ก รวม จำนวน 3 คิว

ตำบลที่เลือกศึกษาเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่สาย อยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีพรมแดนติดกับจังหวัดท่าขี้เหล็ก หัวเมืองสำคัญของประเทศเมียนมา ห่างจากจังหวัดเชียงราย 60 กิโลเมตร ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน ในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย

คนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย ขายปลีก ขายส่งประเทศเพื่อนบ้าน ขายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ขายอัญมณีเครื่องประดับของเทียม ทำเลียนแบบ พลอยแท้ราคาถูก พลอยแท้ราคา เป็นแหล่งซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น สุรา เสื้อกันหนาว บุหรี่ เห็ดหอม แอปเปิ้ล จากประเทศเพื่อนบ้านทั้งประเทศพม่า, ประเทศจีนมีเขตติดต่อกับประเทศพม่า 29 กิโลเมตร อำเภอแม่สาย มีความสำคัญระดับภูมิภาคมีศักยภาพสูง เป็นชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ การคมนาคมขนส่ง ศูนย์กลางการพาณิชย์ที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นประตูไปสู่เมียนมา จีน ลาว ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว

ศักยภาพของอำเภอแม่สาย มีประชากร 69,201 คน มีชนกลุ่มน้อยประมาณ 20,000 คน มีพื้นที่ 178,125 ไร่ พื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 108,665 ไร่คิดเป็น 61% มีนักท่องเที่ยวเฉลี่ยวันละ 2,000-3,000 คน วันหยุดประมาณ 5,000 คน และวันเทศกาลสำคัญประมาณ 25,000 คน **เทศบาลตำบลแม่สาย มีพื้นที่ประมาณ 5.13 ตารางกิโลเมตร มีประชากรทั้งสิ้น 15,011 คน มีความหนาแน่นประชากร 2,926 คน ต่อตาราง

กิโลเมตร ทั้งเป็นหัวเมืองเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยด้วย มูลค่าการค้าชายแดนระหว่าง ไทย-พม่า ปี 2541 มีปริมาณ 7,464 ล้านบาท, ปี 2542 มีปริมาณ 6,533 ล้านบาท เฉพาะอำเภอแม่สาย เป็นต้น

กลุ่มมอเตอร์ไซค์รับจ้าง หรือจักรยานยนต์รับจ้าง ซึ่งเข้ามาทดแทนสามล้อถีบ ในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย ย่านชุมชน, ตลาดสด, แหล่งช้อปปิ้งสินค้าจีน พม่า , หน้าบริเวณสถานที่ราชการและบริเวณที่ติดต่อกัน มีจำนวนรถจักรยานยนต์รับจ้างในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย 899 คัน ณ.วันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2545 ** *

ข้อมูลจาก

** สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย ปี 2544

*** สถานีตำรวจ ภูธรอำเภอแม่สาย

- เทศบาลตำบลแม่สาย

1.5 วิธีการศึกษา

ลงพื้นที่ทำการสำรวจ เก็บข้อมูล (ทุติยภูมิ Secondary Data) รายงานสถิติราชการ, เอกสารสิ่งพิมพ์ และสอบถามข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง(ข้อมูลปฐมภูมิ Primary Data) ในพื้นที่การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เข้าพบผู้ประกอบการสามล้อถีบ ในคิว (บริเวณจุดจอดรถรับผู้โดยสาร), มีการจัดประชุมร่วมกัน ที่วัดดอยเวา, ที่โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์ ต.เวียงพานคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย เพื่อศึกษาปัญหา การดำเนินชีวิต ของกลุ่มคนๆ ตามประเด็นที่ตั้งไว้

1.6 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

คิว หรือ วิน สามล้อถีบ หมายถึง บริเวณ ที่จอดสามล้อถีบเพื่อรอรับคน ผู้โดยสาร ที่มาใช้บริการ เป็นบริเวณที่สามล้อถีบมาจอดกันเป็นประจำ มีเวลาที่ค่อนข้างแน่นอน

1.7 ประโยชน์ที่จะได้จากการศึกษา

1. หน่วยงานของรัฐและเอกชน ทราบปัญหาการเปลี่ยนแปลงของอาชีพในสังคม มีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชีวิตและวิถียังชีพ (Model of Living) วิธีการทำมาหากินของกลุ่มสามล้อถีบ รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาที่เขาทำอยู่

2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่น ๆ ทราบสภาพที่เป็นปัญหาในระบบการจัดบริการเพื่อให้ความช่วยเหลือ ให้เข้าถึง การร่วมแก้ไขในช่องทางที่ถูกต้องตรงจุด แก่กลุ่มอาชีพ สามล้อถีบ เช่น การจัดรับนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เอกสิทธิ์ ของท้องถิ่น ,เชิงธรรมชาติปลอดมลพิษ เป็นต้น

3. มีการรวมตัวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แนวทางการพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับคนจน ผู้ด้อยโอกาส ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ มีการรับข้อมูลข่าวสารร่วมคิด นำไปสู่การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น กลุ่มได้เห็นช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร ชุมชน อำเภอ จังหวัด ของรัฐบาล

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี

ความรู้สึกของคนในท้องถิ่น ทั้งตัวสามล้อถีบ และคนที่อยู่ร่วมกันยังไม่ได้ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพแวดล้อม มีความรู้สึกที่รับได้ วัฒนธรรมเก่าค่อย ๆ ถูกกลืนโดยสิ่งใหม่ ๆ สิ่งนี้จะรู้สึกกันอีกครั้ง ก็ต่อเมื่อของที่มีอยู่เดิมหายไปแล้ว จำเป็นต้องประคองรักษาของที่มีอยู่ให้นายชาลง อีกทั้งเพิ่มความรู้สึกที่ดี, เพิ่มงาน รายได้ สวัสดิการ แก่ของเก่าที่คงอยู่ให้ดำรงอยู่สู้กับกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกต่อไป

ทฤษฎีรากหญ้า ได้ชื่อว่า เป็นคำอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เฝ้าดูความจริงในบริบทจริง ตัวอย่าง กรณีสตรีสูงอายุผู้หนึ่งซึ่งป่วยเป็นโรคเบาหวาน ระดับน้ำตาลของเธอในช่วงฤดูร้อนอยู่ในเกณฑ์ที่ควบคุมได้ แต่ในช่วงอื่นของปีสูงตลอด ทั้ง ๆ ที่กินยาเท่าเดิม แพทย์หาสาเหตุไม่ได้ จนพยาบาลที่ทำปริญญาโทด้วยทฤษฎีรากหญ้าได้พบและศึกษาชีวิตของเธอ เธอมีลูกสาว 3 คน คนโตเป็นภรรยานายทหารใหญ่ร่ำรวย จัดงานเลี้ยงประจำที่บ้านและเชื้อเชิญให้เธอร่วมโต๊ะอาหารด้วยแทบทุกครั้ง คนรองเป็นพยาบาลที่เข้มงวดเรื่องอาหารอย่างยิ่งจนแม่ไม่ค่อยใจว่าลูกสาวไม่รัก จึงแอบซื้ออาหารอื่นมารับประทานช่วงลูกคนนี้ไปขึ้นเวร แม้จะมีเงินเหมือนกัน ลูกไม่ซื้อให้แม่ซื้อกินเองก็ได้ ช่วงเวลาปิดภาคฤดูร้อนแม่จะไปพักอยู่กับคนสุดท้องซึ่งเป็นครู เป็นคนที่แม่รักมาก อธิษาคัยดี ใจเย็น รู้จักการถนอมน้ำใจแม่ เธอฐานะพอปานกลางมีลูกเล็ก ๆ อีกสองคน แม่สบายใจและอยากมีชีวิตอยู่เฝ้าดูหลานเติบโตจึงดูแลสุขภาพของตนช่วงที่อยู่กับลูกคนนี้ แม่อยากอยู่กับลูกคนนั้นาน ๆ แต่อยู่นานไม่ได้เกรงจะทำให้ลูกสิ้นเปลือง เป็นเหตุผลที่ว่าทำไมช่วงปิดภาคฤดูร้อนจึงควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ อย่างนี้เป็นทฤษฎีที่อ้างอิงความจริงที่เกิดในชีวิตประจำวันของคน ๆ หนึ่ง มีผู้เสนอเป็นทฤษฎีเมื่อสิบปีนี่เอง เรียกว่า “ทฤษฎีรากหญ้า” หรือ grounded theory

บทที่ 3

ผลการศึกษา

ในการศึกษากลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลในเชิงลึก จากผู้ประกอบการ สามล้อถีบ จำนวน 12 คน พบว่า.

3.1 สภาพชีวิตและวิถีการดำรงชีพ

3.1.1 รายได้

ต่อหัว ต่อวัน เมื่อปี 2512-2518 มีจำนวนสามล้อถีบ 550-650 คัน แต่ละคนสามารถ มีรายได้วันละ 200-300 บาท / วัน ปัจจุบันมีรายได้ 60-120 บาท / วัน รายได้ไม่คงที่บางวันได้ 30 บาท บางวันได้ 70 บาท หากคิดเฉลี่ยต่อเดือนมีรายได้ประมาณ 1,500-2,000 บาท / เดือน หรือรายได้เฉลี่ยต่อปีประมาณ 15,000-20,000 บาท (ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประชากรจังหวัดเชียงใหม่ มีรายได้เฉลี่ยต่อหัว เป็นอันดับ 13 ของประชากรในภาคเหนือ คือ 33,078 บาทต่อคนต่อปี และเป็นอันดับ 53 ของประเทศ) คนใช้บริการมักจะไปใช้มอเตอร์ไซด์รับจ้างแทน เนื่องจากมีความรวดเร็ว สะดวก สามล้อถีบ มีรายได้สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นขั้นต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของคนในสังคมเดียวกัน เนื่องจากส่วนใหญ่ที่มีอาชีพรับจ้าง แต่ไม่มีแหล่งจ้างงานในชุมชน

3.1.2 การดำเนินชีวิต

สภาพชีวิตการดำรงชีวิต สุขภาพ กายใจ ที่คงที่กับลดลง เนื่องจากไม่สามารถหารายได้เพิ่มขึ้น หรือไปทำอาชีพเสริมอื่น ๆ ได้ รายได้ที่ได้มาพอที่ประทังชีพได้ อย่างประหยัดที่สุด อีกทั้งไม่ได้เป็นรายได้หลักของครอบครัว ไม่มีอะไรทำที่ดีกว่านี้ หากต้องเลิกอาชีพนี้ไปก็อาจจะไปทำอาชีพอะไร ท่านอนความรู้ก็ไม่มี ปัจจุบันผู้ประกอบการสามล้อถีบเป็นผู้สูงอายุทั้งหมด อายุเฉลี่ยประมาณ 50-72 ปี เดิมผู้ประกอบการอาชีพนี้เป็นคนหนุ่ม มีรายได้ค่าตอบแทนสูง มีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน จนหัวหน้ากลุ่มสมัยก่อนจะเป็นผู้กว้างขวางเป็นที่ยอมรับในสังคมสมัยนั้น อาชีพนี้จึงเป็นที่เกรงใจ น่าเชื่อถือกว่าปัจจุบัน

การดำรงชีวิต ทุกเช้าจะปั่นสามล้อถีบไปรอรับผู้โดยสารที่หน้าตลาดสดเวลาประมาณ 05.30-11.00น. เพื่อไปรอรับคนที่ไปจ่ายตลาด ซื้อกับข้าว ผักต่าง ๆ บางคนไม่รับคนช่วงเช้ามีดก็จะเข้ามาคิวหน้าตลาดสดเวลาประมาณ 08.00 น. โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นชาวพม่าที่มาจับจ่ายใช้สอย ซื้ออาหาร ผักผลไม้ ข้าว ของแห้ง นำกลับไปยัง ทำชีเหลือก ประเทศเมียนมา มีระยะทางระหว่างชุมชนเมืองพม่ากับตลาดสดของแม่สายระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งข้าวปลาอาหาร ของกินของใช้ ผักสดผลไม้ ตลาดสดแม่สายมีอุดมสมบูรณ์การจับจ่ายใช้สอยเรื่องข้าวปลาอาหาร ชาวพม่า ส่วนที่เป็นชาวบ้าน ร้านค้า ที่จังหวัดท่าชีเหลือก 90 % ล้วนเข้ามาซื้อ ณ.ตลาดสดแม่สายทั้งสิ้น ก็จะมีผู้มาจ่ายตลาดส่วนหนึ่งต้องซื้อข้าวปลาอาหารกลับไป ก็ถือว่าจ้าง

สามล้อถีบ คิวหน้าตลาดสด นำสิ่งของที่จับจ่ายซื้อมากลับ ทำซ้ำเหล็ก ความสะดวกอีกประการหนึ่งคือ พรหมแดนไทย-เมียนมา ที่มีสะพานเชื่อมต่อไว้นั้น ทางเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง, เจ้าหน้าที่ศุลกากร, เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธร ด้านตรวจพืช ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายไทย และฝ่ายพม่า ล้วนให้ความสะดวกแก่สามล้อถีบ ในการเข้าออกระหว่างสองประเทศ ณ จุดผ่านแดนถาวร ขณะเดียวกันกับรถจักรยานยนต์ รถจักรยานยนต์รับจ้าง รถยนต์การดำเนินการเข้าออกระหว่างประเทศ จะต้องมียุติบัตรทะเบียนรถ ตรงกับผู้ขับขี่ เป็นรถที่ชำระเงินค่าผ่านทางเป็นเงินสดมาแล้ว มีผู้รับรองฯ ดำเนินการการเข้าออกตามพิธีการ ทั้งคนและยานพาหนะ ซึ่งต้องใช้เวลา มีเอกสารครบตามระเบียบ รวมทั้งมีค่าใช้จ่าย ค่าธรรมเนียม ขั้นตอนดังกล่าว เป็นเหตุผลที่ชาวพม่าที่มาจ่ายตลาดใน อำเภอแม่สาย ต่อกันเข้าจึงนิยมมาใช้บริการสามล้อถีบฝั่งไทย เวลาช่วงเที่ยง 12.00 น. กลุ่มสามล้อถีบยังปักหลักอยู่ตามคิวรอรับส่ง

3.1.3 ที่อยู่อาศัย

ผู้ประกอบการอาชีพนี้เป็นคนในพื้นที่ ในท้องถิ่น มีพื้นเพ ภูมิลำเนาเป็นคนตำบลเวียงพานคำ ตำบลเหมืองแดง ตำบลแม่สาย บริเวณที่พักอาศัยอยู่ใกล้ตลาดสด และคิวจอด

3.1.4 อาหารการกิน

การรับประทานอาหารแต่ละมื้อส่วนใหญ่จะซื้อข้าวเหนียวน้ำพริกแดงและอื่น ๆ ที่ตลาดกิน เกือบทุกคน ยกเว้นบางคนอาศัยอยู่กับครอบครัว มีภรรยา บุตร อาศัยอยู่รวมกันก็จะกิน ทานข้าวที่บ้านมา กลางวันก็จะห่อข้าวมา แต่ ส่วนใหญ่จะอยู่คนเดียวลูกหลานแยกออกไปอยู่กับครอบครัวตนเอง

3.1.5 สถานะทางสังคม

มีอำนาจการต่อรองทางสังคม การเมืองต่ำกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกัน หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อ.บ.ต. ชุมชน ให้ความสนใจ เอาใจใส่น้อยกว่าอาชีพอื่น ผู้ประกอบการสามล้อถีบหลาย ๆ คนไม่มีโอกาสได้รับโอกาสหรือสิทธิ ที่จะได้รับบริการขั้นพื้นฐาน เนื่องจากความสัมพันธ์กับกลไกของรัฐระดับชุมชน มีความเกี่ยวข้องน้อยมาก ไม่เหมือนในอดีตที่มีการรวมกันเหนียวแน่น มีสมาชิกเป็นคนหนุ่ม มีสมาชิกมากกว่า 500 คน เป็นอาชีพที่มีรายได้สูงเมื่อราวปี พ.ศ.2518 มีรายได้วันละ 200-300 บาท จากการบริการรับส่งผู้โดยสาร เป็นกลุ่มที่มีพลัง เข้มแข็ง มีแต่คนอยากมาทำอาชีพ สามล้อถีบ ถนนใหญ่ ถนนชอกชอยจะมีสามล้อถีบ คอยบริการเป็นกลไกเฟืองทางสังคมที่มีคุณค่า กลุ่มสามล้อถีบในยุคนั้น สามารถสร้างรายได้อื่น นอกจากการบริการรับส่งผู้คนเท่านั้น เริ่มมีอิทธิพล ถึงการเป็นกำลังสำคัญ ในการขนส่งสินค้าชายแดน บางอย่างในสมัยนั้น ยิ่งเพิ่มรายได้ที่เป็นตัวเงิน รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน เป็นขวัญ หัวหน้ากลุ่มสามล้อถีบ ฝ่ายหัวแถว พัฒนาตัวเองผ่านสู่อาชีพอื่น ๆ เป็นผู้กว้างขวางในสังคมยุคนั้นบ้าง เป็นผู้ดูแลบ่อนการพนันบ้าง เป็นหัวหน้าคุมตามทำน้าบ้าง ตามช่องทางเข้า-ออก สินค้าชายแดนบ้าง เป็นพ่อค้าหิน มีค่าบ้าง ตามกระแสของเศรษฐกิจและสังคมในยุคนั้น ต่อมาเมื่อระดับหัวกะทิค่อย ๆ เปลี่ยนไปทำมาหากินแบบอื่น ที่มีรายได้ค่าตอบแทนที่สูงกว่า ประกอบกับค่าตอบแทนด้านการบริการจำกัดด้วยจำนวนคนถีบสามล้อมีจำนวนเพิ่มขึ้น

รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลง กระแสการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ มีส่วนทำให้ กลุ่มอาชีพสามล้อถีบมีจำนวนลดลง รวมทั้งการมีบทบาทกับสังคม กับชุมชน ท้องถิ่นลดลงตามไปด้วย

ปัจจุบัน ยกตัวอย่าง เช่น การเรียกประชุมหมู่บ้าน เงินกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารคนจน (ธนาคารออมสิน) การบริการสาธารณสุข รักษาโรค 30 บาท โอกาสสนับสนุนในการประกอบอาชีพ สงเคราะห์คนชรา เป็นต้น กลุ่มสามล้อถีบมีส่วนร่วมน้อยจนแทบไม่มี การจะเข้าถึงสวัสดิการสังคมทำได้น้อย ถ้าเจ็บป่วยมักจะไปซื้อยามากินเอง ไม่ไปโรงพยาบาล หรือบางครั้งขาดเงินใช้จ่ายที่จำเป็นก็ต้องขายฝากสามล้อถีบ ในราคา 1,700 บาท แทนที่จะกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น รวมทั้งญาติพี่น้องเครือญาติที่มีอยู่ก็ยากจน

3.2 สาเหตุแห่งปัญหา

สาเหตุแห่งปัญหาของสามล้อถีบส่วนใหญ่ คือ ความยากจน มาจากความไม่รู้ตัวเองทำกิจกรรมของตนเองเหมือนกับที่เคยทำมาตั้งแต่ 10 ปี, 20ปี, 30ปี แต่รายรับเริ่มมีน้อยลง สภาพความเป็นอยู่กลับไม่ได้ดีขึ้น มีมูลเหตุจากการปรับตัวไม่ทันกับกระแสการเปลี่ยนไปของการพัฒนาของประเทศ ยิ่งทำงานมากขึ้นก็ถึงทางตัน มีผู้ใช้บริการน้อยลง รายได้ที่เป็นตัวเงินเป็นเหตุที่ทำให้มาตรฐานการดำเนินชีวิต คุณภาพชีวิตมีมาตรฐานต่ำ นำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ในชีวิต ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เริ่มทอดถอย โดยที่กลุ่มอาชีพสามล้อถีบแทบไม่รู้ตัว ยิ่งทำให้สามล้อถีบส่วนหนึ่งลี้หนีไปจากการประกอบอาชีพนี้ คนรุ่นใหม่ไม่มีเข้ามาทดแทนส่วนที่ยังคงเหลืออยู่ก็ค่อย ๆ ถอยห่างจากสังคม ชุมชนที่ตนเองอยู่ สมาคมอยู่ในหมู่กลุ่มเล็ก ๆ ที่เป็นพวกเดียวกันไม่มาสูงส่งกับชุมชน ข้าราชการ สังคมในท้องถิ่น

1) รายได้ เป็นปัญหาด้านสังคมที่สำคัญของอำเภอแม่สาย คือการอพยพหางานทำในต่างจังหวัดหรือกรุงเทพฯ ของคนหนุ่มสาว เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างไม่มีแหล่งจ้างงานในชุมชน มีการพึ่งพาแรงงานชาวต่างด้าว แรงงานจากชาวพม่า เนื่องจากค่าจ้างแรงงานจากพม่าถูกกว่าแรงงานไทย และนายจ้างสามารถควบคุมการทำงานได้สะดวกกว่า อีกประการหนึ่งจำนวนรถจักรยานยนต์รับจ้าง, รถรับจ้างสองแถว (รถแดง), รถตุ๊กตุ๊ก ที่เข้ามาแทนที่สามล้อถีบ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัย ทำให้รายได้กลุ่มสามล้อถีบลดลง....

2) ความมั่นคงในครอบครัว อุปนิสัยพฤติกรรมคนในครอบครัว การเล่นเกมพนัน การดื่มเหล้าเป็นประจำ

3) ทักษะ ต่อตัวเอง มีความรู้สึก ความเชื่อมั่นที่ถดถอย เหมือนหนึ่งเหมือนคนที่เคยมีความรุ่งเรืองในชีวิต แต่ในวันนี้ประสบความล้มเหลว อีกทั้งมีอายุที่มากขึ้นจึงมีทักษะต่อตัวเองที่ไม่ดีนัก เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ตัวเองออกห่างจากสังคม ท้องถิ่น ส่งผลต่อเนื่องให้คนรุ่นใหม่มีทักษะไม่ดีต่ออาชีพสามล้อถีบรับจ้าง

4) ความสามารถในการร่วมกิจกรรมในชุมชน ไม่มีส่วนร่วม หรือมีส่วนร่วมน้อยมากกับชุมชนหมู่บ้าน ท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่และข่าวสารจากทางภาคของรัฐ เทศบาลตำบลแทบไม่มีเลย จะอาศัยข่าวสารจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านและสถานีตำรวจจราจรซึ่งอยู่ใกล้กับคิวสามล้อถีบ

5) การเข้ามาทดแทนของจักรยานยนต์รับจ้าง ณ.วันที่สำรวจจริงพื้นที่ ผู้ประกอบการจักรยานยนต์รับจ้าง ในเขตเทศบาลตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย มีจำนวน 32 คิว มีผู้ประกอบการ จักรยานยนต์รับจ้าง จำนวน 681 คัน ประกอบด้วยที่ขึ้นทะเบียนเก่า (ไว้กับสภอ. แม่สาย) และที่ขอขึ้นทะเบียนใหม่เพิ่มอีก 218 คัน รวมทั้งหมดทั้งของเก่าและเพิ่มขึ้นใหม่มี จำนวน 899 คัน(แปดร้อยเก้าสิบเก้าคัน) การเข้ามาแทนที่ ทุกจุดที่เคยมีสามล้อถีบ และยังมีเพิ่มขึ้นเพื่อให้บริการมากกว่า เหตุที่มีการทดแทน

- @ ผู้รับบริการได้รับความสะดวก รวดเร็ว คล่องตัว ในช่วงโมงเร่งด่วน
- @ คนหนุ่ม หรือคนที่อยู่ในวัยแรงงาน ว่างานส่วนหนึ่งมีรถจักรยานยนต์ เป็นของตัวเองอยู่แล้ว จากค่านิยม จากความจำเป็นที่ต้องมีหรืออื่น ๆ ก็ นำพาหนะนั้นมาทำมาหากิน ไม่ต้องลงทุน ไม่ต้องใช้ความรู้ ไม่ต้องออกไปไกลบ้าน
- @ ระยะแรก ๆ จักรยานยนต์รับจ้างได้ค่าตอบแทนสูงเนื่องจากมีจำนวนน้อย คนจึงไหลเข้ามา

บัญชีผู้ประกอบการรถจักรยานยนต์รับจ้าง ในเขตเทศบาลแม่สาย ปี 2544

(คิว หรือ วิน จำนวน 32 คิว, จำนวนรถ 681 คัน)

1. คิวเวียงพานคำ	จำนวน	16	คัน
นายชัย แสงศิริ เป็นหัวหน้า			
2. คิวหน้าโรงพยาบาลแม่สาย	จำนวน	20	คัน
นายสมบุญ แก้วศิริ เป็นหัวหน้า			
3. คิวหน้าโรงพยาบาล	จำนวน	16	คัน
นายแสง แสงเจริญ เป็นหัวหน้า			
4. คิวป่ายางใหม่	จำนวน	30	คัน
นายประทีน อินธิแสง เป็นหัวหน้า			
5. คิวไม้ลงขุน	จำนวน	20	คัน
นายจาย คำเป็ง เป็นหัวหน้า			
6. คิวเกาะทราย	จำนวน	20	คัน
นายมนตรี คนทรงแสง เป็นหัวหน้า			
7. คิวผาแตก	จำนวน	25	คัน
นายใส แสงวงศ์ เป็นหัวหน้า			
8. คิวตลาดแพร่	จำนวน	46	คัน
นายจั่ง อุดำ เป็นหัวหน้า			
9. คิวดอยงาม	จำนวน	27	คัน
นายมา ชัยวร เป็นหัวหน้า			

10. คิวสายลมจอย	จำนวน	20	คัน
นายสาม นามวิ เป็นหัวหน้า			
11. คิวสี่แยกปายาง	จำนวน	16	คัน
นายหลง อินอง เป็นหัวหน้า			
12. คิวปิยพร	จำนวน	27	คัน
นายสมหมาย จำปาแฝด เป็นหัวหน้า			
13. คิวตลาดห้วยแซก	จำนวน	21	คัน
นายถวาย การบุตร เป็นหัวหน้า			
14. คิวลินทิพย์	จำนวน	14	คัน
นายตาล ต๊ะสา เป็นหัวหน้า			
15. คิวธนาณี	จำนวน	10	คัน
นายแยง ภูนคอย เป็นหัวหน้า			
16. คิวไต้รุ่ง	จำนวน	34	คัน
นายอนันต์ ดวงทะนา เป็นหัวหน้า			
17. คิวป้อมเพชร	จำนวน	12	คัน
นายบุญรอด อ่อนตะไคร้ เป็นหัวหน้า			
18. คิวเปือหวาง	จำนวน	14	คัน
นายใส อินตะชัย เป็นหัวหน้า			
19. คิวเกาะสวรรค์	จำนวน	12	คัน
นายแสง บุญมาซื่อ เป็นหัวหน้า			
20. คิวพญานาค	จำนวน	26	คัน
นายบุญนาค ขจรพันธ์ เป็นหัวหน้า			
21. คิวศูนย์ดวงคำ	จำนวน	33	คัน
นายคณิตศักดิ์ ชมภูรัตน์ เป็นหัวหน้า			
22. คิวหน้ามูลนิธิ	จำนวน	20	คัน
นายณรงค์ แสงหล้า เป็นหัวหน้า			
23. คิวพรมแดน	จำนวน	30	คัน
นายไสว แก้วรินทร์ เป็นหัวหน้า			
24. คิวไมตรี	จำนวน	21	คัน
นายจำนอง จันตะปัญญา เป็นหัวหน้า			
25. คิวดอยเวา	จำนวน	29	คัน
นายใส นามตะ เป็นหัวหน้า			

26. คิวประปา	จำนวน	13	คัน
นายณมิตร อินทร์พรหม เป็นหัวหน้า			
27. คิวป่าเหมือด	จำนวน	14	คัน
นายเจษฎา มณีแสง เป็นหัวหน้า			
28. คิวตลาดพลอย	จำนวน	21	คัน
นายติบ อุ่นแสง เป็นหัวหน้า			
29. คิวป่ายาง	จำนวน	25	คัน
นายเหวินฮั่ว แซ่หม่า เป็นหัวหน้า			
30. คิวหน้าสาธารณสุข	จำนวน	15	คัน
นายนิยม เบ็งปัญญา เป็นหัวหน้า			
31. คิวหน้ามณฑลเลย	จำนวน	20	คัน
นายสมศักดิ์ นามแก้ว เป็นหัวหน้า			
32. คิวผาแตกใหม่	จำนวน	14	คัน
นายหลง ชันแก้ว เป็นหัวหน้า			
รวม	จำนวน	681	คัน

และที่ขอขึ้นทะเบียนเพิ่มกับทางสถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่สายใหม่อีกจำนวน 218 คัน เมื่อรวมจำนวนรถจักรยานยนต์รับจ้างทั้ง คิวเก่าและจุดใหม่เพิ่มเติมอีก 12 จุด ต้นปี 2545 มีจำนวนทั้งสิ้น 899 คัน (ณ.เดือน เมษายน 2545)

รายชื่อจักรยานยนต์รับจ้าง

บัญชีผู้ประกอบ(การเพิ่มเติม) รถจักรยานยนต์รับจ้าง ของ สภ.อ.แม่สาย

คิวที่	หัวหน้าผู้ประกอบการ	จำนวนรถ(คัน) จักรยานยนต์รับ จ้าง	สถานที่ประกอบการ (คิว หรือ วิน)	หมายเหตุ
1	นายดวงดี ปันทองทอง			
	อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 23/2	26	วินด้านพรมแดน	
	หมู่ 8 ต.แม่สาย อ.แม่สาย			

คิวที่	หัวหน้าผู้ประกอบการ	จำนวนรถ(คัน) จักรยานยนต์รับ จ้าง	สถานที่ประกอบการ (คิว หรือ วิน)	หมายเหตุ
2	นายสาม คำแดง			
	อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 278			
	หมู่ 1 ต.แม่ส่าย อ.แม่ส่าย	12	วินดอยเวา	
3	นายสิงห์แก้ว กุณาเหล็ก			
	อายุ 39 ปี บ้านเลขที่ 166			
	หมู่ 3 ต.กำแพงเพชร จ.กำแพงฯ	9	วินตลาดพลอย	
4	นายแยง กุณาดอย			
	อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 133	11	วินประปา	
	หมู่ 8 ต.เวียงพานคำ อ.แม่ส่าย			
5	นายสมนึก ทิศแจ่ม			
	อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 457	30	วินตลาดเหนือ	
	หมู่ 6 ต.แม่ส่าย อ.แม่ส่าย			
6	นายอรุณ ใจธิตา			
	อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 304	18	วินไมตรี	
	หมู่ 2 ต.แม่ส่าย อ.แม่ส่าย		(ประจำอยู่ ก.พหลโยธิน)	
7	นายเอ็ด เहरา			
	อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 72	15	วินมูลนิธิ	
	หมู่ 10 ต.แม่ส่าย อ.แม่ส่าย			

บัญชีผู้ประกอบ(การเพิ่มเติม) รถจักรยานยนต์รับจ้าง ของ สภ.อ.แม่สาย

คิวที่	หัวหน้าผู้ประกอบการ	จำนวนรถ(คัน) จักรยานยนต์รับ จ้าง	สถานที่ประกอบการ (คิว หรือ วิน)	หมายเหตุ
8	นายวสันต์ วงศ์คำมูล			
	อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 207	23	วินหน้าอมสิน	
	หมู่ 2 ต.สันติสุข อ.ดอยหลวง			
	จ.เชียงใหม่			
9	นายไมตรี ไชยล้อม			
	อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 88	11	วิน ไปรษณีย์	
	หมู่ 5 ต.โป่งผา อ.แม่สาย			
10	นายดำรง กาสุยะ			
	อายุ 41 ปี บ้านเลขที่ 366	23	วินปายาง	
	หมู่ 8 ต.แม่สาย อ.แม่สาย			
11	นาย อำนวย สุธะตา			
	อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 7/1	10	วินป่าเหมือด	
	หมู่ 9 ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย			
12	นาย อินตา ใจฝัน			
	อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 47/1	30	วินท่ารถ	
	หมู่ 8 ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย			
	“ จำนวนรวม	218	คัน	

3.3 การวิเคราะห์กลุ่มสามล้อถีบ

3.3.1 ความยากลำบากที่สุดของสามล้อถีบ

3.3.2 สาเหตุของความยากลำบากนั้น

3.3.3 สวัสดิการ

- 1). สวัสดิการจากรัฐ ยังไม่มีสวัสดิการของรัฐเข้าไปเกื้อหนุน กลุ่มอาชีพนี้
- 2) สวัสดิการจากเอกชนเข้าถึงน้อย องค์การเอกชนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามาสนับสนุน จะมีบ้างโอกาสที่มีการเลือกตั้งเทศบาล, ระดับท้องถิ่นก็จะมีโครงการมาปิดป้ายไว้กับสามล้อถีบ

3.3.4 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

1) สามล้อถีบมีความสัมพันธ์กับกลไกของรัฐในชุมชนที่อยู่อาศัยน้อย ทั้งที่เป็นแรงงานบริการ พบปะผู้คนอยู่บ่อย ๆ กับ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กำนัน อบต.ข้าราชการปกครอง ครู เทศบาลตำบลแม่สาย ฯลฯ อาจเป็นเพราะการดำรงชีวิตประจำวันไม่ได้พึ่งพาคนเหล่านี้ ความสัมพันธ์มีอยู่บ้างกับ เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรที่ดูแลจัดคิว จัดระเบียบผิวจราจร ซึ่งกลุ่มสามล้อถีบมักได้รับช้อยกเว้น อะลุ่มอล่วยเป็นพิเศษเสมอ จากความเป็นผู้มีอายุ มีจำนวนไม่มาก และไม่ค่อยสร้างความเดือดร้อนให้กับท้องถิ่น หากมีการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นกำนัน, เทศบาลก็จะมีการเอาป้ายโฆษณามาปิดที่สามล้อถีบ แจกเสื้อ เป็นครั้งคราว

2) สามล้อถีบ สัมผัสกับกลไกของรัฐน้อย ไม่มีความรู้สึกอย่างไรกับกลไกที่รัฐทำอยู่ การเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ได้ใช้บริการสาธารณสุข ประชา-สงเคราะห์ เงินกองทุนหมู่บ้าน หน่วยงานรัฐ จะมีบ้างก็เมื่อต้องไปถ่ายบัตรประจำตัวประชาชนกลุ่มสามล้อถีบ ไม่ได้สร้างกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง อีกทั้งไม่อยู่ในสถานะที่จะต้องมีการต่อรอง

3.3.5 รูปแบบการแก้ปัญหาช่วยเหลือกันเองในท้องถิ่น และ รูปแบบการช่วยเหลือขององค์กรพัฒนาเอกชนอื่น

การช่วยเหลือกันเองในกลุ่มสามล้อถีบส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยเหลือในเรื่องการให้ข้อมูล การแลกเปลี่ยนข้อมูล เช่น เวลาการกินอาหารก็แบ่งกัน เวลาที่มีผู้โดยสารขาประจำก็ไม่แย่งกันให้สิทธิ์กับสามล้อคันนั้น และผู้ประกอบการจักรยานยนต์รับจ้างซึ่งมีอาวุโสน้อยกว่ารวมทั้งมีการเคารพนับถือเป็นส่วนตัวเมื่อมีผู้โดยสาร ผู้ใช้บริการในระยะใกล้ก็จะแนะนำมาให้บริการกับสามล้อถีบ ไม่เข้ามาแย่งลูกค้าของสามล้อระหว่างสามล้อถีบฝั่งไทย และสามล้อถีบฝั่งพม่าก็ไม่มีการเกี่ยงงอนต่อกัน เช่น เมื่อมีผู้ใช้บริการชาวพม่ามาซื้อของที่ตลาดสด อ.แม่สาย ได้จ้างสามล้อถีบคนหน้าตลาดสดบุญยืนไปส่งที่บ้านด้าล้อ จ.ท่าขี้เหล็ก ซึ่งมีระยะห่างจากตลาดสดไทยไปประมาณ 1.5 กิโลเมตร ซึ่งจะต้องข้ามสะพานเข้าไปในเขตประเทศพม่า สามล้อถีบไทยก็จะได้รับความสะดวกจากเจ้าหน้าที่ข้าราชการไทย ต.ม., ศุลกากร ในการอนุญาตให้บุคคลและพาหนะเดินทางเข้า-ออกไปยังฝั่งพม่าง่ายกว่าบุคคลทั่วไป เมื่อข้ามไปส่งผู้โดยสาร จ.ท่าขี้เหล็ก ประเทศสหภาพพม่า แล้วเมื่อมีผู้โดยสารในจังหวัดท่าขี้เหล็กว่าจ้างมายังฝั่งไทย ก็สามารถรับผู้โดยสารข้ามกลับมาฝั่งไทยได้ ปกติจักรยานยนต์รับจ้างไม่สามารถรับผู้โดยสารนอกคิวของตัวเองได้ รวมทั้งไม่ได้รับความอำนวยความสะดวกกับเจ้าหน้าที่ส่วนต่าง ๆ เช่นนี้

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการศึกษา

4.1.1 ระดับนโยบาย

การประชาสัมพันธ์ ข่าวสารของรัฐ กับนโยบาย การพึ่งพาตนเอง เศรษฐกิจพอเพียง ลดการพึ่งพาจากต่างประเทศ กระตุ้นให้เกิดรายได้ในระบบรากหญ้า นำรายได้มาสู่ท้องถิ่นแบบพึ่งตัวเอง (อาชีพนี้ตรง, เป็นทรัพยากรที่เหลืออยู่) จากสิ่งที่มีอยู่จริง แนวการแก้ไขความยากจนที่สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทั้งในรายได้ เศรษฐกิจ ปัญญา พัฒนาชุมชนให้สามารถช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน แบบสายกลาง มีชีวิตที่เรียบง่าย กลุ่มชุมชนมีความพึงพอใจ มีสมดุล มีความยั่งยืน ไม่พึ่งพาการกู้เงินเป็นหลัก นี่คือนโยบายที่ประชาชน กลุ่มอาชีพ ต้องการให้เป็น

นโยบายของรัฐที่ประกาศไว้ ระดับรากหญ้า กลุ่มอาชีพนี้ น่าจะได้านิสงส์อย่างเต็มที่ แต่กับความเป็นจริงแล้วถึงแม้มีโอกาส ที่จะทำในสิ่งที่กล่าวมา แต่เกือบทั้งหมดไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้โอกาสนี้ได้ อาจเป็นเพราะการประชาสัมพันธ์ ขาดข้อมูลข่าวสาร อาจจะได้ยินแต่ไม่เข้าใจ มีความไม่รู้สิทธิของตนเอง ปัญหาความด้อยประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่รัฐ องค์กรท้องถิ่น ฯลฯ

นอกจากภาคที่เป็นของรัฐแล้ว องค์กรท้องถิ่น บางครั้งยังละเลย หลงลืม กับการมีส่วนร่วมของประชาชน กลุ่มอาชีพ ควรมีการกระตุ้นทั้งระดับนโยบายของรัฐและท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กัน เพราะเมื่อชุมชนประชาชน กลุ่มอาชีพได้พัฒนาตัวเองได้ มีความเข้มแข็ง ครอบคลุมเข้มแข็ง ก็ทำให้ประเทศมีความมั่นคงในที่สุด

4.1.2 ระดับปฏิบัติการ

ปัญหาล้อมรอบในชุมชนท้องถิ่น เทศบาลตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ที่จะเข้าถึงระบบสวัสดิการของรัฐ ด้านโอกาส ช่องทาง รูปแบบ ในการให้ความช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1. โอกาส

สามลุ่มอาชีพ มีโอกาสเข้าถึงระบบสวัสดิการของรัฐได้ รวมทั้งมีโอกาสรับความร่วมมือ ประสานงานกับองค์กรการกุศลในท้องถิ่น ที่ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น สโมสรไลออนส์ แม่สาย-เชียงรายได้, สโมสรโรตารีแม่สาย, มูลนิธิกวงเม้ง- เทศบาลตำบลแม่สาย, สถานีตำรวจภูธรแม่สาย กับการที่อำเภอแม่สายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่ขึ้นชื่อของจังหวัด และระดับประเทศ การที่เมืองมีศักยภาพสูง ด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยว มายังจังหวัดเชียงราย 925,000 คน นักท่องเที่ยวต่างชาติ 238,000 คน นักท่องเที่ยวชาวไทย 687,000 คน ** เฉพาะอำเภอแม่สายมีนักท่องเที่ยว มาเยือนเฉลี่ยวันละ 2,000-3,000

คน ในวันปกติ วันหยุดเฉลี่ยวันละ 5,000 คน วันหยุดชดเชยเทศกาล เฉลี่ยวันละ 20,000-30,000 คน การที่จำนวนสามล้อถีบมีจำนวน 12 คัน จะได้บริการนักท่องเที่ยวสัก 2-3 % หรือสัก 80 คนต่อวัน เป็นเรื่องที่เป็นไปได้

ศักยภาพการพัฒนาของเมืองแม่สาย ด้านเศรษฐกิจ การค้าชายแดน ค้าส่ง ค้าปลีกภายใน รวมถึงการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน พม่า, ลาว, จีน สาขาการท่องเที่ยวก็มีความสำคัญทั้งการท่องเที่ยวภายในประเทศและกับประเทศเพื่อนบ้าน

ด้านคนและสังคม อำเภอแม่สาย ยังมีความต้องการพัฒนาคนและสังคมค่อนข้างมาก ทั้งการสร้างสถาบันครอบครัวที่มั่นคงและอบอุ่น ชุมชนองค์กรที่เข้มแข็ง มีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงด้านการศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการสังคม การแก้ไขปัญหาแรงงาน และการพัฒนาอยู่ร่วมกันในสังคม

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังคงมีความสมดุลระหว่างธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีศักยภาพสูงในอำเภอแม่สาย

ด้านการค้า เป็นประตูการค้าเพื่อการนำเข้าและส่งออก มีแหล่งสินค้าส่งออกมาจาก ทั้งจังหวัดเชียงรายและจังหวัดภาคเหนือ ส่วนสินค้านำเข้าก็มีทิศทางการขนส่ง

ในทางกลับกัน

ด้านการท่องเที่ยว ในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ มีศักยภาพการท่องเที่ยวสูง มีอัตราการขยายตัวค่อนข้างสูงเช่นกัน การพัฒนามีการปรับปรุงพื้นที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวเดิม เช่น การปรับปรุงพื้นที่ตลาดชายแดนแม่สาย, การปรับปรุงพัฒนาพระธาตุดอยเวา เป็นต้น

จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าออกผ่านด่านตรวจคนเข้าเมืองของจังหวัดเชียงรายปี 2539-2543

ด่านตรวจคนเข้าเมือง	ปี 2539	ปี 2540	ปี 2541	ปี 2542	ปี 2543
1. แม่สาย	921,767	1,052,612	740,875	539,136	856,293
2. เชียงแสน	0	10,475	12,247	21,193	22,687

ที่มา : ตม.แม่สาย และ ตม.เชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน จากการพัฒนาการค้า อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวดังกล่าว มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การสร้างด่านศุลกากร/ด่านตรวจคนเข้าเมือง การปรับปรุงถนนเชื่อมโยงแหล่งที่จะพัฒนาทุกแห่ง ระบบประปา ระบบกำจัดขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย

**หมายเหตุ ที่มา : กองสถิติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2543-2544

2. ช่องทาง

- 1) การบริการของรัฐที่กลุ่มสามล้อถีบสามารถเข้าไปใช้บริการได้ เช่น การให้บริการโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคโดยผู้มีสิทธิได้รับบัตรบริการคือ ประชาชนที่มีอยู่ในทะเบียนบ้านโดยนำเอกสารทะเบียนบ้านและบัตรประชาชนไปแจ้งชื่อขอทำบัตรได้ที่สถานื่อนามัยหรือโรงพยาบาลแม่สาย
- 2) เงินกองทุนหมู่บ้าน
- 3) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ททท. มีนโยบายการท่องเที่ยวที่มีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ ทั้งการแต่งกาย ภาษาพูด สถาปัตยกรรมล้านนา เทศกาลประเพณี ตลอดจนศิลปะการแสดง วิธีการดำรงชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตน รวมทั้งมีแผน 5 ปี ในการท่องเที่ยวในเมืองเศรษฐกิจพิเศษ
- 4) ผลักดัน การบริการสามล้อถีบ ให้มีส่วนร่วมและเข้าอยู่ในแผน ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาเทศบาลตำบลแม่สาย ปี 2546 เป็นต้นไป เพราะในมาตรการ / แนวทางการสนับสนุนยุทธศาสตร์มี 4 หัวข้อใหญ่ ที่สามล้อถีบเข้าข่ายสนับสนุนได้ เช่น โครงการเมืองน่าเที่ยว, การจัดสิ่งแวดล้อมที่ดี, การส่งเสริมสถาบันครอบครัว, เน้นกิจกรรมมีส่วนร่วม, การให้ความสนับสนุนการพัฒนาเมืองทุก ๆ ด้าน, ประชาชนมีอาชีพดีถ้วนหน้า, ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนากลุ่มอาชีพให้มั่นคงยั่งยืน โดยเน้นเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตัวเอง, ส่งเสริมการลงทุนในด้านการประกอบอาชีพ เป็นต้น

3. รูปแบบ

อาชีพสามล้อถีบยังไม่ทราบถึงช่องทางสวัสดิการของรัฐเลย ยกตัวอย่างเช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค ซึ่งรัฐบาลหลักประกันสุขภาพของประชาชนทุกคนที่สามารถใช้บริการสาธารณสุข ศูนย์บริการสาธารณสุข โรงพยาบาล สถานือนามัย โรงพยาบาลชุมชน

4.2 ข้อเสนอแนะ

4.2.1 ระดับนโยบาย

4.2.2 ระดับปฏิบัติการ

เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ อำเภอแม่สายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นเมืองค้าชายแดน มีศักยภาพ ทางเศรษฐกิจที่เกื้อหนุนให้ กลุ่มสามล้อถีบ มีโอกาสปรับปรุงระบบบริหารให้เกิดประสิทธิภาพ ทั้งระบบสวัสดิการชุมชน ระบบการสร้างเครือข่าย และเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ

1. มีการประสานงานของ ตำรวจ ปกครอง กรมประชาสงเคราะห์ เทศบาล การท่องเที่ยว ให้การสนับสนุน การรักษา กลุ่มสามล้อถีบ
2. ประชุมกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดองค์กร มีการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สามล้อถีบ

3. เชื่อมโยง กลุ่มสามล้อ กับองค์การการกุศลในท้องถิ่น เช่น สโมสรไลออนส์ , สโมสรโรตารี และ / หรือ NGO , มูลนิธิ , กลุ่มรักษ์แม่สาย , ตัวแทนหัววัด ฯลฯ เพื่อให้มีส่วนร่วมทางสังคมในท้องถิ่น,รับรู้ ข้อมูล ข่าวสาร

ภาคผนวก

วิธีการเก็บข้อมูล

- วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
- อธิบายอดีตหรือคาดการณ์อนาคต

ผลการศึกษา

รายกรณี ลุงอุ่น.... อายุ 77 ปี มีอาชีพปั่นสามล้อถีบมากกว่า 40 ปี มีครอบครัว มีบ้านเป็นของตนเอง อยู่ที่บ้านหลังวัดดอยเวา ตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีลูกทั้งหมด 15 คน ปัจจุบันที่บ้านอยู่กับ ภรรยา ลูก ๆ แยกย้ายไปตั้งรกรากแยกครอบครัวออกไป ตอนเช้าเวลาราวตีห้า จะออกมารอรับลูกค้าที่หน้า ตลาดสดแม่สาย ซึ่งคิดนี้จะมีรถสามล้อถีบมาประจำอยู่ 7 คัน ระหว่างที่รอคนมาใช้บริการ แม่ค้าที่เข็นรถ บรรทุกมาตลาด ส่วนที่ขึ้นเนินทางเข้าตลาด ลุงอุ่นก็จะช่วยดันรถเข็นขึ้นเนินบ้าง ทักทายกับแม่บ้าน กับผู้ที่มา ซื้ออาหารการกิน กับข้าวกับปลา บ้างก็ทักทายถามสารทุกข์สุกดิบกับคนที่รู้จักคุ้นเคยกัน ลุงอุ่นมีลูกค้าที่เป็น ชาวประจำ และ ชาวจร ทั้งที่เป็นคนไทยและคนพม่าที่มาจับจ่ายหาอาหารกันเกือบทุกวัน คิดที่ลุงอุ่นจอดรอ สามล้อ เป็นบริเวณหน้าตลาดสดของอำเภอ ซึ่งติดกันนั้นมีคิวจอดของรถจักรยานยนต์รับจ้าง จำนวน ประมาณ 25 คัน จักรยานยนต์รับจ้างเกือบทุกคนรู้จักลุงอุ่น มีชาวประจำลุงอุ่นมาก็จะเรียกหา หรือตามลุง อุ้นให้ ไม่มาแย่งลูกค้า ส่วนใหญ่ลูกค้า หรือผู้มาใช้บริการสามล้อของลุงอุ่น จะเป็นคนที่มีครอบครัว มีอายุเข้า วัยกลางคน เป็นแม่บ้านร้านค้าขายของบริเวณไม่ไกลกว่า 2 กิโลเมตร เมื่อซื้อของข้าวปลาอาหาร หิ้วมารู้งรัง ก็ จะสะดวกเมื่อนั่งสามล้อถีบกลับบ้าน โดยเฉพาะลูกค้าลุงอุ่นที่เป็นชาวพม่า ที่เข้ามาซื้ออาหารการกินที่ ตลาดสดตลาดแม่สายมีอาหารการกินมากกว่าฝั่งพม่า และราคาถูกกว่า คนเหล่านี้จะเป็นลูกค้าชาวประจำกับ ลุงอุ่นมาตลอด รวมทั้งราคาที่จ้างไปส่งที่ ตำบล ท่าขี้เหล็ก ได้ครั้งละ 30 บาท ระยะทางก็ราว 1.5 กิโลเมตร ขณะเดียวกับลูกค้าฝั่งไทยในระยะทางที่เท่ากันได้ราคาประมาณ 10-15 บาท เมื่อด่านพรมแดน ไทย-พม่า แม่ สาย ท่าขี้เหล็กปิด ก็จะมีผลกระทบต่อยาได้ของลุงอุ่น ขาดรายได้มากกว่าครึ่ง จากเดิมวันละ 200-300 บาท

สาย ๆ ราวแปดโมงเช้าลุงอุ่นก็ดูเวลาที่ลูกค้าไม่ค่อยมี เข้าไปซื้อข้าวเหนียว น้ำพริกแดง ไก่ทอดใน ตลาดมากินเป็นอาหารเช้าที่รถสามล้อ เพื่อนสามล้อส่วนใหญ่ก็จะทำแบบเดียวกัน จนกระทั่งเที่ยงวัน กรณี ด่านพรมแดนปิด ลุงอุ่นก็จะปั่นสามล้อคู่ใจกลับบ้าน พร้อมกับเงิน 100-150 บาท เอาไปให้ภรรยาที่บ้านไว้ จับจ่ายใช้สอย ขณะที่รายได้บางส่วนมาจากบรรดาลูกที่แยกไปมีครอบครัวส่งมาให้ใช้บ้าง คนละ 500 บาท, 1000 บาท บ้างไม่แน่นอน

ความมุ่งหวังกับอนาคตลุงอุ่นอยากจะมีรายได้ที่สม่ำเสมอ มีรายได้เป็นตัวเงินให้ได้มากขึ้น จะได้ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น เรื่องอาหารการกิน มีการรวมตัวกันในทางที่หารายได้มาเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว ปัญหา รายได้ที่ไม่แน่นอน การใช้บริการจากลูกค้าใหม่ ๆ ยังไม่มี โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวมีน้อย มีคนมาเยอะแต่ไม่ใช้ บริการ และมีการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารของรัฐบาล